

مدارا در خانواده

شبیه: همسرم بدبازان است و من تحمل می‌کنم! آیا این کار مدارا حساب می‌شود؟

پاسخ: یکی از توصیه‌های دین مبین اسلام به همه مردم در تعاملات و برخوردها، مدارا کردن با همدیگر است؛ این سفارش در فضای ارتباطات خانوادگی هم مورد تأکید است؛ اما کمتر مورد توجه و بررسی قرار گرفته است. برای دریافت پاسخ سؤال فوق و تشخیص وظیفه در بسیاری از صحنه‌هایی که در زندگی فردی و اجتماعی پیش می‌آید لازم است معنی و مفهوم مدارا و انواع و مصادیق آن شناخته شود.

معنانشناسی مدارا

در بین لغت‌شناسان در مورد اینکه ریشه مدارا و معنای آن چیست اختلاف است: برخی آن را از ریشه «درا» می‌دانند و معنای آن را ترک و تعطیل کردن برخورد و اقامه حد مطرح کرده‌اند.^(۱) برخی هم آن را از «دری» به معنای مهربانی و نرمی نشان دادن و ملاطفت کردن با دیگران دانسته‌اند.^(۲) در کتاب المحیط فی اللغة می‌نویسد: مدارا از «دریه» گرفته شده است و دریه همان شتر یا گاوی است که شکارچی به عنوان طعمه رها می‌کند تا شکاری که دنبال شکار کردن آن است به آن جذب شده تا بتواند آن را شکار کند. بعد می‌نویسد مدارا کردن در مردم هم از همین معنا و ماده است.^(۳) کنایه از اینکه مدارا کردن نوعی دانه ریختن برای مجنا و اصلاح طرف مقابل است؛ یعنی شخص نرمی و ملاطفت نشان می‌دهد تا بتواند در آینده طرف مقابل را شکار و مجاب و جذب کند. چه مدارا را از «درا» بدانیم و چه از «دری» در هردو معنا، موضوع ترک خشونت و برخورد و رفتار نرم و ملایم وجود دارد.

معنای اصطلاحی مدارا

محقق تراقی در کتاب معراج السعاده در تعریف اصطلاحی مدارا چنین می‌نویسد: مخفی نماند که مدارا نزدیک به رفق است و آن عبارت از این است که: ناگاری که از کسی به تو رسد متحمل شوی و به روی خود نیاوری.^(۴) با مرور آیات و روایاتی که در مورد مدارا وارد شده است و بررسی کلمات لغویبن و علمای توان برای تعریف جامع مدارا چنین گفت: مدارا در عبارت است از برخورد با نرمی و ملاطفت و مهربانی همراه با صبوری و تحمل و ترک برخوردهای تند و خشن و قطع کردن رابطه.

ساحت‌های مدارا

در فرهنگ شیعی موضوع مدارا در حوزه‌ها و ساحت‌های مختلفی مطرح است ازجمله مدارا در زندگی فردی، اجتماعی، و روابط بین‌الملل، در فضای تعلیم و تربیت و ازجمله در زندگی خانوادگی که نیاز به توضیح بیشتر دارد:

مدارا به معنی صبر و تحمل نشان دادن و ترک مجادله و بحث و حفظ پیوند و رابطه و نشان دادن نرمی و مهربانی است که توصیه فراوانی نسبت به آن شده است و ثواب بسیاری برای مدارا یا همسر بیان گردیده است؛ از جمله رسول خدا (ص فرمودند: «هر کس بر ناسازگاری و بدخلقی همسرش صبر کند و بردباری کند و از او جدا نشود، پروردگار متعال به هر شبانه‌روزی که با او به سسر برده و شکیبایی کرده پاداشی که به حضرت آپوب(ع) در مصیبت‌هایش داده است به او عطا فرماید.»

مدارا در حوزه خانوادگی

در زندگی مشترک موضوع مدارا خیلی پررنگ است و در فرهنگ دینی نسبت به آن فراوان تأکید شده، به‌طوری‌که در اغلب کتاب‌های حدیثی، فصلی در این زمینه طرح شده است؛ مانند شیخ حر عاملی که در کتاب وسائل الشیعه ج ۲۰ فصلی با عنوان «بَابُ اسْتِجَابِ مَذَارَاةِ الزَّوْجَةِ وَ النِّجَازِی» طرح کرده و در آن روایات متعددی که توصیه به مدارا کردن در زندگی خانوادگی است را گردآوری کرده است.

مصادیق مختلف مدارا

چنان که گفته شد؛ مدارا در حوزه‌های مختلف مطرح است؛ اگرچه معنای کلی مدارا در همه این ساحت‌ها، همان برخورد نرم همراه با ملاطفت و مهربانی است اما در هر کدام از حوزه‌ها و ساحت‌هایی که برای بیان مدارا شده معنای مدارا مصادیق مختلفی پیدا می‌کند گاهی مدارا به معنی صبر و تحمل کردن، گاهی به معنی عفو و بخشش کردن است و در برخی موارد مدارا به معنی ترک نکردن رابطه و طرد نکردن است و در مواردی به معنی ترک عجله است. در برخی فضاها مدارا کردن یعنی تحمل و پاسخ ندادن و برخورد نکردن و سختی و خشونت نشان ندادن است. در برخی شرایط مدارا به معنی تقیه کردن یا همراهی و همدلی کردن است، اما وجه مشترک همه این معانی همان برخورد نرم و لطیف است؛ بنابراین واکنش نشان ندادن شما نسبت به بدبزانی همسر تان می‌تواند مصادیقی از مدارا کردن باشد.

مدارا گاهی به معنی صبر و تحمل کردن، گاهی به معنی عفو و بخشش کردن است. در برخی موارد مدارا به معنی ترک نکردن رابطه و طرد نکردن است و در مواردی به معنی ترک عجله است. در برخی فضاها مدارا کردن یعنی تحمل و پاسخ ندادن و برخورد نکردن و سختی و خشونت نشان ندادن است. در برخی شرایط مدارا به معنی تقیه کردن یا همراهی و همدلی کردن است، اما وجه مشترک همه این معانی همان برخورد نرم و لطیف است.

واکنش نشان ندادن در برابر بدبزانی همسر

از بارزترین مصادیق مدارا کردن، مدارا در فضای خانوادگی و با مشکلات زندگی ازجمله بداخلاقی‌های همسر است که در اینجا مدارا به معنی صبر و تحمل نشان دادن و ترک مجادله و بحث و حفظ پیوند و رابطه و نشان دادن نرمی و مهربانی است که توصیه فراوانی نسبت به آن شده است و ثواب بسیاری برای مدارا یا همسر بیان گردیده است؛ ازجمله رسول خدا (صلی‌الله‌علیه‌آله) فرمودند: «مَنْ صَبَرَ عَلَى سَوْءِ خَلْقِ امْرَأَةٍ وَ اخْتَسَبَهُ اَطْفَاءً (تعالیٰ بکل مَرءَه یُخْصِبُ غُلْبًا مِنْ الزَّوَابِ مَا اَعْطٰی اَيُّوبَ عَلٰی بَلَاءِهٖ، هر کس بر ناسازگاری و بدخلقی همسرش صبر کند و بردباری کشد و از او جدا نشود، پروردگار متعال به هر شبانه‌روزی که با او نسر برده و شکیبایی کرده پاداشی که به حضرت آپوب(ع) در مصیبت‌هایش داده است به او عطا فرماید.»^(۱)

منابع مطالعاتی:

- اخلاق و رفتار مسالمت‌آمیز با پیروان مذاهب، نوشته راضیه علی‌اکبری.
- سیره نبوی (منطق عملی)، مطبقی دلشاد.
- امام علی و متخالفان فکری، معصومه نوروزی.

پی‌نوشت‌ها:

- افریدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، نشر بهجت، دوم، ۱۴۰۹ ق، ج۴، ص ۶۱.
- (تَرْجُمَةُ) (مَذَارَاةٌ وَ لَزَائِمُهُ قِیَمُهُ، احمد بن محمد مقرئ، المصباح المعیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی، جلد ۶، دارالرضی، اول، ۱۴۱۴ ق، ج ۲ ص ۱۹۴.
- اسماعیل بن عباد، المحیط فی اللغة، تحقیق محمدحسن آل یاسین، بیروت، عالم الکتاب، اول، ۱۴۱۴ ق، ج ۳ ص ۳۴۴.
- معراج السعاده، احمد نراقی، قم، بهجت، اول، ۱۳۷۱ ش، ص ۵۵۱.
- شواب الاعمال، محمد بن علی بن بابویه صدوق، قم، دارالرضی، اول، ۱۴۰۶ ق، ص: ۲۸۷.

مرکز ملی پاسخگویی به سوالات دینی

انتشار و گسترش «شایعه»، یکی از اثرگذارترین ابزارهایی است که برای ایجاد «جنگ روانی» از آن استفاده می‌شود. از این‌رو، افراد با گروه‌هایی با اهداف و انگیزه‌های خاص و از پیش تعیین‌شده و با استفاده از فناوری‌های ارتباطی جدیدی که در دست دارند شایعات را در جامعه منتشر می‌کنند تا به انحاء مختلف به یک جامعه ضربه بزنند و با افکار عمومی را منحرف کنند.

در این نوشتار کوتاه به مهم‌ترین اهداف و انگیزه‌های شایعه‌سازان و همچنین بشارت عذاب‌های دردناک در دنیا و آخرت از **سوی خداوند و ائمه معصومین(ع)** اشاره می‌شود. ***

مفهوم شناسی شایعه

در معنای لغوی شایعه، انتشار خبر، نهفته است. در فرهنگ فارسی «شایعه» چنین معنا شده است: «شایعه، خبری است که فاش می‌شود، اما صحت یا نادرستی آن معلوم نباشد.»^(۱) «ژودیت لازار» در کتاب افکار عمومی، «شایعه» را شکل فعالی از ارتباط می‌داند که بیان نگرانی‌ها و اضطراب‌های بخشی از مردم در برابر قریب اطلاعاتی است. از دیدگاه وی، شایعه در ردیف پیام‌هایی است که برای تحریک هیجانی به وجود می‌آید و کسی را قانع نمی‌کند.^(۲)

دکتر سیدمحمد دادگران «شایعه» را پدیده‌ای می‌داند که براساس شنیده‌ها و زمینه‌ها قبلی افکار عمومی شکل می‌گیرد و یا از خبری پدید می‌آید که ابتدائی‌ترین نوع خبر است و یا بر پایه هیاهویی بی‌اساس است.^(۳)

«شایعه» موضوعی است که برای باور همگان مطرح می‌شود، بدون آنکه به طور رسمی تأیید شود. دوم اینکه «شایعه» با قصد باور دیگران مطرح می‌شود و کسی آن را فقط به دلیل سرگرمی دیگران یا تفکر درباره آنها مطرح نمی‌کند.

بشارت عذاب در فناک در دنیا و آخرت

به دروغگوین

خداوند در قرآن از شایعه‌پراکنان با عنوان «مُرْجُفُونَ» یاد کرده است. مقصود از «هر جُفون» در قرآن، منافقانی بودند که در مدینه خبرهایی را منتشر می‌کردند که موجب تضعیف روحیه مسلمانان می‌شدند؛ مثلاً شایعه می‌کردند که مشرکان برای جنگیدن با مسلمانان آماده شده‌اند یا لشکریان اعزامی از سوی پیامبر(ص) کشته و یا فراری شده‌اند. قرآن کریم ضمن بیان حکم قتل و لعنت آنها^(۱) آن را حکمی ثابت در تمام شرایع پیشین اعلام کرد.^(۲) و نیز در آیات متعدد دیگر، وعده عذاب دردناک در دنیا و آخرت به دروغگوین نازل شده است.

اهداف و انگیزه‌های شایعه‌سازان

۱- قریب افکار عمومی
برخی از شایعات با انگیزه حيله و قریب افکار عمومی و فتنه‌گری و منحرف کردن افذهان افراد و انحراف جامعه از مسیر اصلی سعادت و تلاش برای نیل به اهداف متعالی، طراحی و انتشار می‌یابند. در حالی که این نوع شایعات قریب‌دهنده به سبب ظاهر متضمن تهدید و دشمنی را دربر ندارد، اما در واقع به‌گونه‌ای زیرکانه اهداف مغرضانه‌ای نسبت به خواسته‌ها، منافع جمعی و انگیزه‌های حمایت از مجامع دیگر به دنبال دارد. همواره انتشار این قبیل شایعات علاوهبر روش‌های معمول شایعه‌پراکنی، در برخی موارد به‌طور زیرکانه و موزیانه از طریق روزنامه‌ها و شبکه‌های معاند می‌گذرد و پذیرد و بدیهی است که در این‌صورت از قدرت بالای تحریب روانی و انحراف افذهان عمومی برخوردار خواهند بود. این نوع شایعه‌سازان با اهداف فتنه‌گری و انحراف افکار، معمولاً توسط منافقان و دشمنان شیوع می‌یابند. این افراد طبق آیه ۱۰ سوره بقره، در دل‌های آنان یک نوع بیماری است. خداوند بر بیماری آنان افزوده و به خاطر دروغ‌هایی که می‌گفتند، عذاب دردناکی در انتظار آنهاست.

در تفسیر المیزان درباره این آیه آمده است: قلب منافقان خالی از حسن‌نیت است و حق را رد می‌کنند، به همین جهت قلب‌های انسان از درک حق، بی‌مار است. سپس خداوند هم به بیماری آنها می‌افزاید، پس خداوند به‌وسیله این بیماری که از ناحیه خداوند است و به جهت مجازات آنها بر این کوری و بیمار دلی آنها می‌افزاید، البته این عذاب دنیوی آنان است، آنگاه در آخرت آنها را به شدیدترین عذاب مبتلا می‌کند و به سبب اینکه دروغ می‌گفتند، برایشان عذایی دردناک خواهد بود، پس سبب دامن‌آب فساد نیت و دروغبویی و تظاهر به ایمان است.

خداوند در این آیه شریفه دروغگوین را نفاق‌پیشگانی می‌داند که با دروغگویی به دنبال ایجاد نفاق در امت هستند و هدفی جز انحراف و قریب جامعه از مسیر سعادت ندارند. از این‌رو آنها منافق خطاب می‌شوند و خدا این را بیماری بیان می‌کند و حتی بر آن بیماری می‌افزاید. خداوند این افراد را به عذایی سخت بشارت می‌دهد.

امام علی(ع) اشاره به مکر و فریب مدشمنان می‌فرماید: «ما در می‌فرماید: «سوءگند به خدا، معاویه از من سیاستمدارتر نیست، اما معاویه حیله‌گر و جنايتکار است، اگر نیرنگ، ناپسند نبود من زیرک‌ترین افراد بودم، ولی هر نیرنگی گناه و هر گناهی نوعی کفر و انکار است.» روز رستاخیز در دست هر حیله‌گری پرچمی است که با آن شناخته می‌شود. به خدا سوگوئیم، من با فریبکاری غافلگیر نمی‌شوم و با سختگیری ناتوان نخواهم شد.»^(۳)

همچنین آن حضرت در خطبه چهلم نهج‌البلاغه با اشاره به مکر و فریب دشمنان می‌فرماید: «ما در زمانی زندگی می‌کنیم که بیشتر مردمش بی‌وفایی و غدر را گونه‌ای کیاست می‌شمرند و نادانان نیز، چنین مردمی را زیرک و کارگشا می‌خوانند. ایشان چه سودی می‌برند؟ خدایشان نابود کند مردم کارکنشته و زیرکی

یکی از اهداف و انگیزه‌های شایعه‌سازان از طراحی شایعات، ایجاد جوّ رعب و نگرانی در بین اقشار مختلف مردم و سلب آرامش از آنان است؛ این نوع شایعات به منظور ایجاد ترس و وحشت و نگرانی در جامعه تولید می‌شوند.

معارف

MaarefKayhan@Kayhan.ir

اهداف شایعه‌سازان و راه‌های مقابله با آنان

عسکری اسلام‌پور کریمی

هستند که می‌دانند در هر کارِی چه حیلَت سازند، ولی امر و نهی خداوندی سد راه آنهاست. تنها کسانی که از هیچ گناهی پرایشان نیست، همواره منتظر فرصتند تا در مردم حیلَتی به کار برند.» حضرت در این خطبه تبیین فرمودند که اهل حق بـا اینکه می‌توانند اّما برای پیشبرد کار خود هیچ‌گاه متوسّل خدعه و فریب نمی‌شوند، اّما کسانی که تَقَدُّد ندارند به مکر و فریب مبادرت می‌کنند.

۲- انگیزه‌های تهدیدگرانه برای شکستن مقاومت جامعه
از دیگر اهداف و انگیزه‌های شایعه‌سازان از طراحی شایعات، ایجاد جوّ رعب و نگرانی در بین اقشار مختلف مردم و سلب آرامش از آنان است؛ این نوع شایعات، به منظور ایجاد ترس و وحشت و نگرانی در جامعه و نهایت، تهدیدگن بسیاری از سربازان و سرداران سپاه امام حسن(ع)، بخصوص عبیدالله بن عباس را متزلزل کرد و آنان را قریب داد و در نتیجه امام حسن(ع) تنها شد و برای حفظ اسلّس اسلام، صلح تحمیلی معاویه را پذیرفت.^(۱) در زمان حاضر نیز دشمنان با شایعه‌سازی

ارزیابی دقیق این قبیل شایعات و پی بردن به انگیزه‌های طراحان آن و روشنگری‌های لازم می‌تواند به طور مؤثر در خنثی کردن نقشه‌های دشمن مفید واقع شود.^(۲) در صدر اسلام نیز با تولید شایعاتی با

خداوند در قرآن از شایعه‌پراکنان با عنوان «مُرْجُفُونَ» یاد کرده است. مقصود از «مرجفون» در قرآن، منافقانی بودند که در مدینه خبرهایی را منتشر می‌کردند که موجب تضعیف روحیه مسلمانان می‌شدند؛ مثلاً شایعه می‌کردند که مشرکان برای جنگیدن با مسلمانان آماده شده‌اند یا لشکریان اعزامی از سوی پیامبر(ص) کشته و یا فراری شده‌اند. قرآن کریم ضمن بیان حکم قتل و لعنت آنها، آن را حکمی ثابت در تمام شرایع پیشین اعلام کرد.

انگیزه تهدیدگرانه، جوّ رعب و نگرانی در بین اقشار مختلف مردم ایجاد می‌کردند. قرآن کریم در این‌باره به شایعه‌سازی ابوسفیان و ایادی او در غزه حمراء الاسد اشاره می‌فرماید: «ان مؤمنانی که چون مردم (منافق) به آنها گفتند: لشکری بسیار علیه شما مؤمنان فراهم شده، از آنان در اندیشه و برحذر باشید، (این تبلیغات) بر ایمان‌شان بیفزود و گفتند: تنها خدا ما را کفایت کند و او نیکو و کارساز است.»

قرآن در این آیه شریفه، به انگیزه تهدیدگرانه ابوسفیان و جاسوسانش در تولید و انتشار شایعات در میان رزمندگان سپاه اسلام اشاره کرده است.^(۱)

۳- جلب توجه اجتماعی
با توجه به اینکه یکی از ویژگی‌های شایعه اهمیت فوق‌العاده آن برای جمع و گروه خاصی است و به همین دلیل، زمینه‌انتشار می‌یابد، باید ادعان کرد که ناقل این شایعه نیز به‌هنگام جلب توجه دیگران برای بازگویی موضوع، احساس می‌کند که به لحاظ اینکه وجودش موجب چنین خبر مهمی است، خود نیز فرد

مهم و قابل‌توجهی است؛ بنابراین، یکی از راه‌های جلب توجه افراد در جمع‌های مختلف، احساس خود مهم‌بینی از طریق شایعه‌سازی و شایعه‌گویی است و این خود برای بسیاری از افرادی که فاقد مهارت‌های اجتماعی سالم و اعتمادبه‌نفس لازم هستند و به‌خصوص آنهایی که وجودشان مملو از احساس حقارت است می‌تواند انگیزه‌قوی و روش مؤثر باشد برای اینکه خود را در کانون توجه دیگران قرار دهند.

ایـن قبیل افراد به دلیل اینکه در مجامع و مهمانی‌ها و گردهمایی‌ها نمی‌توانند با توانایی واقعی، ویژگی‌های شخصیتی که از خود سراغ دارند مورد توجه دیگران واقع شوند، ناگزیر درصدد شایعه‌جویی و شایعه‌سازی برمی‌آیند.^(۱)

۴- ایجاد اختلاف و تفرقه
شایعه‌سازی به انگیزه ایجاد تفرقه میان گروه‌ها و اقوام مختلف است؛ شایعه‌سازان از دیدربان با استفاده سلاح دو به هم‌زنی و اختلاف‌اندازی بین باران حق، جنگی تمام‌عیار را بر ضد ایـن جریان طرح‌ریزی کرده‌اند. قرآن کریم به جریان حق هشدار می‌دهد: «و مانند کسانی نباشید که بعد از آنکه دلائل روشن برایشان آمد، باز هم اختلاف کرده و پراکنده شدند و برای آنان عذایی بزرگ است.»^(۲) کفرپیشگان با نسبت دادن اتهاماتی چون سحر، جنون، کهانت و... به انبیای الهی و انتشار آن در جامعه، قصد داشتند شخصیت انبیا را مورد هجوم قرار داده و تحریف کنند و با جریحه‌دار کردن حیثیت آنان، مردم را از اطرافشان پراکنده و ایجاد تفرقه نمایند.^(۳)

آشکار می‌کند.^(۴) بر این اساس، هرچه در درون انسان از کینه وجود دارد، به‌ناچار بخشی از آن در ظاهر اعمال و سخنان وی، بروز خواهد کرد. امام علی(ع) می‌فرماید: «مَنْ أَضْمَرَ أَحَدٌ شَيْئًا إِلَّا ظَهَرَ فِي قَلَّتَاتِ لِسَانِهِ، وَصَفَحَاتِ وَجْهِهِ؛ کسی در دل چیزی پنهان نمی‌کند، مگر آنکه در گفتار و رفتارش آشکار شود.»^(۵) این افراد برای کسب آرامش به طرق گوناگون درصدد ضربه‌زدن و انجام هر کار شرّ و نامشروعی علیه افراد و گروه‌هایی که رفتار یا کرد آنان، سبب ناراحتی آنان شده است، برآمده و در این میان از هر دروغ، غیبت، بهتان، آبداء و استهزاء و مانند آن نسبت به آنان فروگذار نمی‌کنند.^(۶)

و از جمله اقدامات افراد کینه‌توز، شایعه‌سازی و دروغ‌پردازی است و تا این امر تحقق نیابد، آنان به آرامش نرسیده و از فشارهای روحی و روانی خلاصی نمی‌یابند. البته این امر بدان علت است که افراد کینه‌توز، از نعمت آرامش بهره‌مند نیستند و در رنج و ناراحتی به‌سر می‌برند؛ چنان‌که در منابع روایی از امام عسکری(ع) نقل شده که فرمودند: «أَقْلُ النَّاسِ رَاحَةً الْخُفُودُ، شخص کینه‌توز، کم‌آسایش‌ترین مردم است.»^(۷) یکی از صاحب‌نظران در این‌باره می‌نویسد: «انگیزه‌ها و مقاصد غیرمنطقی و کینه‌جویانه، عامل اصلی تولید و پرازش و شیوع بعضی از شایعات بی‌اساس در سطوح محدود با گسترده است. مسئله شایعه‌سازی و شایعه‌پردازی با اهداف کینه‌توزانه و تخریب شخصیت حقیقی و حقوقی افراد، جمعیت‌ها، نهاده‌ها و کشورها، سابقاتی طولانی داشته و با تاریخ زندگی اجتماعی انسان همراه است. در واقع یکی از ابزارهای مهم دشمن در تخطئه و تحریف رقیب و طرف مقابل، استفاده از همین شیوه است.»^(۸)

درباره نقش کینه و عدولت در شکل‌گیری شایعات، می‌توان به شایعه‌سازی منافقان در صدر اسلام اشاره کرد که کینه و عداوت شدیدی نسبت به اسلام و

مسلمانان داشتند.^(۹) قرآن کریم می‌فرماید: «گاهی دشمنی شما را بر زبان هم آشکار می‌کنند در حالی که آنچه در دل پنهان می‌دارند، بیش از آن است.»^(۱۰) منافقان که آتش کینه سراسرای وجودشان را فراگرفته و از آرزاهن می‌داد و از سویی نیز به دلیل قدرت و سیطره حکومت اسلامی، قادر به تیریل مسلحانه نبودند، برای فرونشاندن آتش کینه خود و تسکین روح ناآرامشان، سعی می‌کردند که با استفاده از اقدامات خرابکارانه چون تولید و انتشار شایعات به تضعیف نظام اسلامی بپردازند. آنان گاهی از حربه شایعه، جهت ترور شخصیت و تخریب منزلت اجتماعی مسلمانان بهره‌می‌گرفتند.^(۱۱) همچنین گاهی از این طریق به ایجاد ترس و دلهره در جامعه اسلامی می‌پرداختند تا از مجرای شایعات به اهداف شوم و شیطانی بایند.

قرآن کریم درباره مجازات شایعه‌سازان به پنج برخورد مهم اشاره می‌فرماید: «سو را بر ضد آنان برمی‌انگیزیم! که یا تبعیدشان کنی یا با آنان جنگی، آنگاه در این شهر جز اندکی آگه خالص و پاک هستند!» در کنار تو نخواهند ماند! این چند گروه به علت اعمال ناهنجارشان ا لعنت‌شدگانشد، هر کجا یافت شوند باید دستگیر شده و به سختی کشته شوند.»^(۱۲)

را هکارهای مناسب برای مقابله با این روش تبلیغاتی و تأثیرات ناگوار آن در جنگ، ابهام‌زدایی از اخبار، تحقیق و بررسی گزارش‌ها و ارجاع اخبار به اهل تشخیص است که در آیات قرآن بارها به مناسبت‌های مختلف به این‌اشاره شده است.

راه‌های رویارویی با شایعات

از آنجا که خبرهای کذب و شایعات در بستر ابهام و فقر اطلاعاتی جامعه شکل می‌گیرد، لذا ابهام‌زدایی و اطلاع‌رسانی به‌موقع و سریع مسئولان و صاحب‌نظران به طبقات و اقشار مختلف مردم از طریق رسانه‌های برمخاطب اجتماعی، نقش اساسی در پیشگیری و رواج شایعات و اخبار کذب در بین مردم دارد. بهترین زمان مناسب در خنثی‌سازی شایعه، اطلاع‌رسانی و تکذیب بلافاصله آن قبل از شیوع و سراسرت در بین آحاد افراد جامعه است. در واقع قبل از آنکه امواج مسوم شایعه در سطح جامعه شیوع پیدا کنند، خنثی‌سازی آن آسان‌تر خواهد بود. با توجه به اینکه گاهی خبرهای کذب و نادرست از سوی افراد ناآگاه و با ضعیف‌الایمان و به‌طور ناخواسته انتشار می‌یابد، تبیین و اطلاع‌رسانی و آموزش فیهال، «خروج‌کننده علیه حاکم زمان» و یزید شراپخوار و عیاش، «امیرالمؤمنین» لقب می‌گیرد. در حماسه عاشورا، دشمن شایعه خارجی‌بودن را مطرح کرد، چنان‌که یکی از فرماندهان ابن زیاد (عمو بن حجاج) از روی مباهات و افتخار می‌گفت: «ما اطاعت ما جزای بر برای این زن تود دهنی به دشمنان ما تبدیل می‌کنند.»^(۱)

از آنجا که خبرهای کذب و شایعات در بستر ابهام و فقر اطلاعاتی جامعه شکل می‌گیرد، لذا ابهام‌زدایی و اطلاع‌رسانی به‌موقع و سریع مسئولان و صاحب‌نظران به طبقات و اقشار مختلف مردم از طریق رسانه‌های برمخاطب اجتماعی، نقش اساسی در پیشگیری و رواج شایعات و اخبار کذب در بین مردم دارد.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- لفظنامه دهخدا، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ دوم، ۱۳۷۷ ص، ج۳، ص ۱۹۳۴. ۲- فرهنگ معین، تهران، امیرکبیر، چاپ نهم، ۱۳۷۵ ص، ج۹، ص ۱۴۱۲. ۳- دادگران، سید محمد، افکار عمومی و مهرباری سنجش آن، تهران، نشر مروارید، ۱۳۸۴ (ش)، ص ۱۲۴. ۴- اجزایب، آیه ۵۰. ۵- اجزایب، آیه ۶۶. ۶- عبیدالله، ج۴، ص ۲۷۱ (المیزان، ج۱۶، ص ۳۶۱. ۷- نهج‌البلاغه، ص ۸۰. ۸- افروز، غلامعلی، روانشناسی شایعه و روش‌های مقابله، چاپ چهارم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ص ۳۰. ۹- ابن‌عمران، آیه ۱۱۳. ۱۰- تفسیر مجمع البیان، ج۲، ص ۴۵. ۱۱- غلامعلی، افروز، مبانی روانشناسی شایعه، مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران، شماره ۵، ۱۳۷۴. ۱۲- ابن‌عمران، آیه ۱۰۵. ۱۳- مجمع البیان، ج۷، ص ۱۹۹. ۱۴- ابن‌ال‌احدید، عبدالحمید بن هبیه‌الله، شرح نهج‌البلاغه، ج۲، ج۲، دارالاحیاء الکتب العربیه، ۱۳۸۷ ق، ص ۲۴. ۱۵- ابن‌شارح‌اشوب، محمدعلی علی، مناقب ال‌ابی‌طالب، قم، مطبعه العلمیه، بی‌ت‌ا، ج ۲، ص ۳۳-۳۳. ۱۶- بیانات ۱/۱۹، ۱۳۹۷/۱۷. ۱۷- تاریخ طبری، ج۲، ص ۳۷۵. ۱۸- همان، ص ۳۲۱. ۱۹- بحارالانوار، ج۴۵، ص ۱۱۴. ۲۰- بیانات ۱۳/۱۴، ۱۳۹۶/۲۱. ۲۱- رک: نراقی، احمد، معراج السعاده، قم، انتشارات قائم آل محمد، چاپ اول، ۱۳۸۴ ص، ج ۲۰. ۲۲- نهج‌البلاغه، تصحیح صبحی صالح، قم، انتشارات بهجت، ۱۴۱۴ ق، چاپ اول، ص ۴۷۲، حکمت ۲۶. ۲۳- رک: معراج السعاده، ص ۲۰. ۲۴- بحارالانوار، چاپ بیروت، ج ۲۵، ص ۳۷۳. ۲۵- افروز، غلامعلی، روانشناسی شایعه و روش‌های مقابله، چاپ چهارم، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ص ۲۹. ۲۶- سبحانی، جعفر، فروغ ابدیت، قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی، چاپ هفدهم، ج۳، ص ۴۵. ۲۷- ابن‌عمران، آیه ۱۱۸. ۲۸- افسحی، محمد فی ظلال القرآن، ماهره، دارالشروق، چاپ هفدهم، ۱۴۲۱ ق، ج۴، ص ۲۵۰. ۲۹- نور، آیات ۳۰. ۳۰- اجزایب، آیه ۶۱. ۳۱- در این بخش، از مقاله «فتش شایعه در جنگ از نگاه قرآن» نوشته آقایان مجید معارف، مجتبی مرزایی و خاتم فائزه فراهانی بهره بردم.

از: پاسدار اسلام شماره ۴۸۱-۴۸۲

صفحه ۶

پنجشنبه ۲۳ بهمن ۱۴۰۴

۲۳ شعبان ۱۴۴۷ - شماره ۷۶-۲۴

گناهانی که تسریع‌کننده هلاکتند!

قال الامام علی(ع) فی دعائه: «اعوذ بالله من الذنوب التی تعجل الفناء».

امام علی(ع) در دعای خود فرمود: از گناهانی که در نابودی و هلاکت شتاب می‌کنند به خدا پناه می‌برم.^(۱)

۱- اصول کافی، ج ۲، ص ۳۴۷

آثار فردی و اجتماعی گناه

امام صادق(ع) فرمود: «هرگاه آدمی گناهی کند نقطه سیاهی در دلش پدید می‌آید، اگر توبه کرد آن نقطه پاک می‌شود و اگر باز هم گناه کرد، آن نقطه بزرگ‌تر می‌شود تا جایی که همه دلش را فرا می‌گیرد، وزان پس هرگز روی رستگاری را نمی‌بیند.»^(۲)

امام صادق(ع) فرمود: «شمار کسانی که بر اثر گناهان می‌میرند بیشتر از کسانی است که به اجل طبیعی می‌میرند.»^(۳)

امام سجاده(ع) می‌فرماید: «گناهانی که باران آسمان را بازمی‌دارند عبارتند از: قضاوت ظالمانه قاضیان، شهادت دروغ و کتمان شهادت.»^(۴)

۱- بحارالانوار، ج ۷۳، ص ۳۲۷، ج ۱۰ ص ۱۰
۲- امالی شیخ طوسی، ص ۷۰۱، ح ۱۴۹۸
۳- معانی الاخبار، ج ۲، ص ۲۷۱

تأثیر رفتارهای فردی و اجتماعی

پرش:
آیا چگونگی سلوک و رفتار و سبک زندگی انسان‌ها می‌تواند در عالم هستنی و طبیعت تأثیرگذار باشد؟ و آیا می‌توان علت خشکسالی و بنابراین باران را به ظلم و گناه و نافرمانی خداوند مرتب دانست؟
پاسخ:

در بخش نخست پاسخ به این سؤال به ادله عقلی شامل ۱- برهان همبستگی و نظام واحد ۲- برهان تمانع و ادله نقلی شامل آیات و روایات برای اثبات تأثیرگذاری اعمال و رفتار انسان در عالم هستنی و طبیعت پرداختیم. اینده در بخش پایانی دنباله مطلب را پی می‌گیریم.

مصادیق تأثیرگذاری اعمال انسان در عالم هستی
مجموعه روایاتی که در این رابطه به مصادیق تأثیرگذاری پرداخته‌اند به دو دسته کلی تقسیم می‌شوند ۱- در بخش مخاطبین مردم، که به بیشتر روایات را شامل می‌شود ۲- در بخش حاکمان و کارگزاران که بخش دیگری از روایات شامل آنها می‌شود:

۱- پیامبر اکرم(ص) می‌فرماید: «هر گاه کم‌فروشی شود، خداوند ایشان (مردم) را به خشکسالی و کمبود گرفتار می‌کند» (بحارالانوار، ج ۱۶، ص ۵۱)

۲- پیامبر اکرم(ص) در حدیث دیگری می‌فرماید: «همیشه اتمم در خوبی و خوشی باشند تا زمانی که با هم دوستی کنند و به هم هدیه دهند و امانت را بپردازند، و از حرام دوری کنند و از مهمان پذیرایی کنند و نماز را بر پا دارند و زکات را بدهند، چون از انجام این اعمال خودداری کنند، گرفتار قحطی و خشکسالی شوند.» (همان)

۳- پیامبر اکرم(ص) در حدیثی دیگر می‌فرماید: «هیچ مردمی عهدشکن نشدند مگر اینکه دشمن آنها بر آنها مسلط گردید و هیچ قومی ظلم نکردند مگر اینکه کشتار در بین آنها زیاد شد، و هیچ قومسی از پرداخت زکات امتناع نکردند مگر اینکه از آذان باران ممنوع شدند. و در میان آنها عمل منافعی عفت و فحشا ظهور نشد مگر اینکه در میان آنها مرگ مفاجات (ناگهانی) شیوع پیدا کرد، و هرچه قومی کم‌فروشی نکردند، مگر اینکه به خشکسالی مبتلا شدند.» (ارشادالقولوب، دیلمی، ترجمه طباطبائی، ص ۲۸۳)

ب) مخاطبین حاکمان و کارگزاران
۱- پیامبر اکرم(ص) می‌فرماید: «هرگاه زمامدار ستم کند باران کم می‌شود، و هرگاه اهل ذمه را فریب دهند و نیرنگ بازی کنند، دشمنانشان بر آنان آشکار گردد. و هرگاه کارهای زشت و ناپسند آشکار شود، زمین لرزه ایجاد شود، و هرگاه امر به خوبی و معروف و پیشگیری از مجرمات کم شود، مجرمات مباح شمرده شود.» (نهج‌الفصاحه، ص ۱۹۷)

۲- امام رضاع(ع) می‌فرماید: «چون زمامداران دروغ گویند، باران قطع می‌شود و چون سلطان ستم کند، پایهای دولتش سست می‌گردد» (دولتش از چشم مردم می‌افتد) و چون زکات داده نشود، چهارپایان می‌م